

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Факультет іноземної та слов'янської філології
Кафедра української мови і літератури
Ресурсний центр професійного розвитку
вчителя української мови і літератури

**ІННОВАЦІЇ В ОСВІТІ
І ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ
УЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА**

Збірник матеріалів

VI Всеукраїнської науково-практичної конференції

Випуск 6

Суми 2022

Department of Education and Science
Of Sumy Regional State Administration
Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko
Faculty of Foreign and Slavic Philology
Ukrainian language department
Research Laboratory
«Academic Culture of the Researcher in the Educational Space»
Resource Center for Professional Development
of the Teacher of Ukrainian Language and Literature

**Innovations in Education and
Pedagogical Mastery of the Teacher-Philologist**

Collection of materials

VI All-Ukrainian scientific and practical conference

Issue 6

Sumy 2022

УДК 001.895:005.336 (37.011.3 - 051: 80)

I-57

Рекомендовано до друку вченою радою
Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка
(протокол № 3 від 31 жовтня 2022 року).

Редакційна колегія:

Семенов Олена, доктор педагогічних наук, професор (відповідальний редактор);

Кириленко Надія, кандидат філологічних наук, доцент;

Герман Вікторія, кандидат філологічних наук, доцент;

Гримова Наталія, кандидат педагогічних наук, доцент;

Горболіс Лариса, доктор філологічних наук, професор;

Кумеда Олена, кандидат філологічних наук, доцент;

Рудь Ольга, кандидат філологічних наук, доцент;

Попова Олена, кандидат педагогічних наук, доцент;

Пономаренко Наталія, доктор філософії, викладач.

I-57 Інновації в освіті і педагогічна майстерність учителя-словесника: збірник матеріалів VI усеукраїнської науково-практичної конференції (м. Суми, 27-28 жовтня 2022 року). за заг. ред. О. М. Семенов. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2022. Випуск 6. 142 с.

ISBN 978-966-698-236-3

У збірнику представлено узагальнені результати досліджень учасників усеукраїнської науково-практичної конференції «Інновації в освіті і педагогічна майстерність учителя-словесника». Проблематика наукових розвідок: формування педагогічної майстерності фахівця під час війни у вимірах педагогіки добра академіка НАПН України Івана Андрійовича Зязюна; проведення занять в умовах змішаного та дистанційного навчання, формування ключових компетентностей мовної особистості учня/студента; академічної доброчесності особистості в епоху цифрових технологій; медіакультури та інфомедійної грамотності учителя/викладача/учня, питання лінгвістики та літературознавства.

Збірник рекомендовано для широкого кола фахівців.

I-57 Innovations in Education and Pedagogical Mastery of the Teacher-Philologist: collection of materials of the Vall-Ukrainian scientific and practical conference (Sumy, 2022). – Sumy: Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko, 2022, – 144 p.

The research results of the participants of the all-Ukrainian scientific and practical conference "Innovations in Education and Pedagogical Mastery of Teacher-philologist" are presented. The main problems of scientific research: the formation of pedagogical skills of a specialist in the dimensions of kindness pedagogy of academician of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine Ivan Andriyovych Zyazyun; conducting classes in the conditions of blended learning, formation of key competencies of the language personality of the schoolchild / student; academic culture and academic integrity of the individual in the age of digital technologies; media culture and infomedia literacy of teacher / teacher / student.

The collection is recommended for a wide range of specialists.

УДК 001.895:005.336 (37.011.3 - 051: 80)

© Колектив авторів, 2022

© СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2022

ISBN 978-966-698-236

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	7
РОЗДІЛ 1	
ПЕДАГОГІКА ЗРАНЕНОГО СЕРЦЯ: МАЙСТЕРНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ І В ПІСЛЯВОЄННІЙ РОЗБУДОВІ УКРАЇНИ	10
Філіпчук Г. Україноцентризм в освітній політиці.....	10
Семенов О. Педагогічна майстерність учителя в концепції Івана Андрійовича Зязюна.....	19
Біличенко О. «Слова миру, метафори війни»: італійсько-український гуманістичний досвід співпраці між університетами.....	21
Шарова Т., Кременський Б., Мистюк С. Особистісний розвиток обдарованої молоді в сучасних умовах.....	23
Шуляр В. Компетентнісно-діяльнісна шкільна освіта: трансформаційні процеси.....	26
РОЗДІЛ 2	
ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС В УМОВАХ ЗМІШАНОГО ТА ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	29
Шаров С. Змішане та дистанційне навчання як виклики сьогодення.....	29
Фаст О. Діалогізація наукового керівництва як чинник формування культури академічної доброчесності майбутніх докторів філософії.....	31
Козубцов І. Критерії та показники оцінювання рівня плагіату як складової академічної доброчесності.....	35
Холодова Д. Користь онлайн-ресурсів під час дистанційного навчання.....	37
Грона Н. Мотиваційний лист як глибинна форма самопрезентації студента.....	39
Вовк М. Практика у професійній підготовці майбутніх учителів-філологів: сучасні виклики.....	42
Кузьміна С. Студентський тьюторинг: інноваційні практики	44
Попова О. Інформаційно-цифрові технології крізь призму компетентностей викладача вищої школи.....	48
Соломаха С. Використання інноваційних педагогічних технологій у практичній підготовці магістрів.....	51
РОЗДІЛ 3	
ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ	53
Голуб Н. Оргдіяльнісні методи у процесі вивчення української мови в 5-6 класах...	53
Маленко О. Формування мовленнєво-комунікативних компетентностей учнів у процесі адаптивного опанування лінгвістичної теорії в нуш (5 клас): діяльнісний підхід.....	55
Воловик А. Методика роботи з онімами на уроках української мови в 5-6 класах....	58
Денисюк А. Тема «види інформації» у шкільному курсі української мови: особливості формування ключових компетентностей.....	60

виявлення причин, формулювання запитань, виявлення суперечностей тощо. На уроці необхідно здійснювати рефлексію діяльності й емоційного стану.

Насамкінець зауважимо, що ефективність оргдіяльнісних методів підтверджена експериментально в 5-6 класах, що долучалися до пілотного проекту НУШ і апробували підручники авторського колективу співробітниць Інституту педагогіки НАПН України.

Список використаних джерел

1. Голуб Н., Горошкіна О. Українська мова : Підручник для 5 класу. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1649-ukrmova-5-klas-golub.html>

2. Українська мова. 5-6 класи: Модельна навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. Голуб Н.Б., Горошкіна О.М. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Holub.Horoshkina.14.07.pdf>

3. Швалб Ю. Психологічні аспекти компетентнісного підходу в освіті. *Вища школа*. 2010. №1. С.31-36.

Олена Маленко

*доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри українознавства і лінгводидактики
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди*

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВО-КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ АДАПТИВНОГО ОПАНУВАННЯ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ТЕОРІЇ В НУШ (5 КЛАС): ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД

Навчання мови поєднує засвоєння лінгвістичної теорії у процесі мовленнєвої практики, що здійснюється за допомогою різнорівневого мовного ресурсу. Метою навчання української мови в початковій ланці НУШ є формування в учнів здатності успішно користуватися мовою й усіма видами (жанрами) мовленнєвої діяльності в процесі спілкування, пізнання навколишнього світу, вирішення життєво важливих завдань.

Цьому підпорядковані й завдання мовної освіти НУШ у початковій школі: розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності (слухання-розуміння, говоріння, читання, письмо); опанування найважливіших функціональних складників мовної системи (пропедевтичний курс); формування в учнів орфоепічних, лексичних, граматичних, правописних, стилістичних умінь [1].

Системне вивчення української мови починається в 5 класі (5 – 6 класи — адаптивний етап НУШ), при цьому стратегічно важливим є насамперед *практичне*

засвоєння лінгвістичної теорії й відхід від академізму; *комунікативна спрямованість* навчання мови; активізація *діяльничого підходу*: мовленнєва діяльність як основна форма засвоєння мови.

У модельних програмах з української мови для 5 – 6 класів НУШ лінгвістична теорія представлена з різною послідовністю розділів мовознавства. Так, у програмі за авторством О. Заболотного, В. Заболотного та ін. немає змін у структурі змістового складника мовної лінії порівняно із попередньою програмою 2017 року (чинною для 6 – 9 класів): 1) лексикологія (слово і його лексичне значення; групи слів за значенням); 2) будова слова, орфографія; 3) фонетика, графіка, орфоепія, орфографія; 4) відомості із синтаксису і пунктуації [2].

Маємо певну алогічність вивчення будови слова перед фонетикою української мови, адже саме фонетика є тією базою, що забезпечує розуміння основного принципу української орфографії — фонетичного, тобто написання слова за вимовою. Тож знання таких фонетичних явищ, як спрощення, чергування, асиміляція мають безпосередній вихід на правопис усіх морфем — кореня, префікса й суфікса. Чому автори програм не врахували це — питання риторичне, оскільки програма вже запущена в обіг.

Розподіл розділів мовознавства у програмі Н. Голуб та О. Горошкіної інший, більш улогічний, з дотриманням певної послідовності й наступності у опануванні мовних рівнів: 1) лексикологія в повному обсязі (слово і його лексичне значення; групи слів за значенням; групи слів за походженням і вживанням, правопис іншомовних слів); 2) фразеологія; 3) фонетика, графіка, орфоепія, орфографія; 4) відомості із синтаксису й пунктуації [3].

Початок системного знайомства з рівнями мови в 5 класі в обох програмах починається з вивчення лексикології. Чому? Бо це цікаво — пізнавати мову через слова в їхньому значенні, походженні, уживанні, стилістичному ресурсі. Комунікативний складник лінгвістичного опрацювання лексикології оптимально реалізувати, застосовуючи діяльничий підхід, тобто активізуючи мовленнєву діяльність учнів у різних її виявах, основними з яких є говоріння й письмо.

Говоріння — розповідання історій (про родину, родинні традиції, домашніх тварин, захоплення, дозвілля); рольові ігри в діалоговому форматі (імітація життєвих ситуацій: магазин, вулиця, музей, у гостях). Розповідаючи історію, учень навчається вибудовувати послідовність викладу інформації, диференціювати її за основним та додатковим змістом. Також формується вміння бути оповідачем, залучати відповідний тембр, інтонування, насичувати свою розповідь емоціями (емоційний інтелект). Продуктивним є колективне обговорення близьких і зрозумілих учням тем (дружба, дозвілля, книги, ігри, мультфільми, гаджети); дискусії з полемічних питань життєвого спрямування. Більш цікавими для учнів є теми, пов'язані з власним досвідом.

Письмо — твори-розповіді про родину, свята, захоплення, дозвілля (цей тип мовлення більш доступний для учнів 5 класу з огляду на розвиток їхньої свідомості, мисленнєвої й мовленнєвої діяльності. Твори-описи — завдання підвищеної складності, адже опис має здійснюватися за певним структурно-композиційним алгоритмом із використанням відповідних понять, з якими знайомимо учнів у процесі словникової роботи з теми.

Якщо лексикологія в її змістовому й інформаційному наповненні є привабливою для учнів, то засвоєння фонетики зазвичай викликає певні труднощі через те, це складно й не цікаво на пізнавальному рівні. Попри настанови на долання академічності, в обох модельних програмах маємо спадковість попередників щодо завантаження цього розділу теоретичною інформацією про класифікацію звуків і фонетичні явища (наприклад, у програмі колективу О. Заболотного закладена вимога розрізнення учнями пом'якшених і напівпом'якшених звуків). Для чого ця складна інформація? Чи виправдана вона життєвою потребою орфоепічного нормованого мовлення?

Чомусь автори програм не враховують той факт, що фонетика на рівні вимови звуків має імітаційний характер: найчастіше дитина повторює звуки природної мови за батьками, формуючи свій артикуляційний апарат. При цьому вимова звуків залежить від особливостей родинного або діалектного мовлення. Тож учень приходить до школи з первинно сформованою артикуляційною «поведінкою», яка за умов її некоректності (не девіантності!) може бути відкоригована вчителем. У процесі шкільного навчання мови учень повторює вимову звуків за вчителем, тож важливо, аби вчитель був орфоепічно грамотним.

Загалом фонетику вивчають як для формування нормованого мовлення, так і для кращого розуміння й засвоєння правил орфографії (наприклад, написання апострофа й м'якого знака, префіксів). Діяльнісний підхід у вивченні фонетики, на нашу думку, більш продуктивним буде у розвитку насамперед усного мовлення (говоріння), що забезпечить правильну артикуляцію учнями звуків української мови та реалізацію фонетичних явищ у вимові. Як свідчить наявний лінгводидактичний досвід, ефективним у цьому є проговорювання скоромовок — колективне й індивідуальне; колективне проспівування пісень; рольові ігри з діалогами (світовий досвід навчання мов). Окрім формування мовленнєвих (артикуляційних) навичок учень долає психологічні бар'єри, внутрішню скутість, комплекси, якщо стає учасником комунікативної ситуації.

Тож діяльнісний підхід маємо реалізовувати на кожному уроці засвоєння лінгвістичної теорії, особливо на адаптаційному етапі навчання української мови як знакової системи й мовленнєво-комунікативної діяльності.

Список використаних джерел

1. Українська мова: навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 1 - 4 класи. [Електронний ресурс]. URL:<https://osvita.ua/school/program/program-1-4/60529/>

2. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Заболотний О.В., Заболотний В.В., Лавринчук В.П., Плівачук К.В., Попова Т.Д.). [Електронний ресурс]. URL:https://osvita.ua/doc/files/news/830/83023/Ukr_mova_5-6-kl_Zabolotnyy_ta_in

3. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Голуб Н.Б., Горошкіна О.М.). [Електронний ресурс]. URL:<https://osvita.ua/school/program/program-5-9/83074/>

Аліна Воловик

*магістрантка Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка*

МЕТОДИКА РОБОТИ З ОНІМАМИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 5-6 КЛАСАХ

Сучасний урок української мови – складний, багатокomпонентний процес. Реформування освіти на сьогодні спрямоване на подолання ізольованого викладання предметів, формування розвивально-продуктивного підходу. У зв'язку з цим актуальним є створення програм на основі інтеграції навчальних курсів. Зразком такого навчального продукту є модельна навчальна програма «Інтегрований мовно-літературний курс (українська мова, українська та зарубіжна літератури). 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти [2].

Особливості модельної навчальної програми визначають специфіку подання навчального матеріалу про власні назви української мови. Окремо тему онімів у системі мовних засобів подано лише в 6 класі в контексті вивчення власних і загальних назв, правопису власних назв. Проте отримання знань про ономастичний простір мови відбувається на всіх уроках української мови. Актуалізація знань про пропріальну лексику реалізується на кожному етапі вивчення орфографії, орфографічних норм, правопису тощо. Власні назви є компонентом назв запропонованих модельною програмою художніх текстів. У зв'язку з чим учитель може постійно звертати увагу на заголовки як приклади літературних онімів.

Вивчення власних назв у навчальній програмі подається під час опрацювання розділу «Морфологія», у контексті студіювання іменника: «Велика буква та лапки у власних назвах» (6 клас); «Лексикологія»: «Подвоєння букв у загальних і власних назвах іншомовного походження» (6 клас). Окрім того, на уроках української мови учні постійно працюють із власними назвами. Оніми як мовне явище є поширеними й загальноновживаними. Орфографія є обов'язковим компонентом кожного етапу вивчення української мови.

Серед рекомендованих видів робіт із вивчення власних назв у модельній програмі запропоновано «створення текстового або мультимедійного продукту..., зокрема в цифровому середовищі» з використанням онімів. [2, с. 97].

Зважаючи на інтеграцію як ключовий компонент опрацьованої нами модельної навчальної програми, у документі в межах кожного розділу пропонуються художні тексти українських і зарубіжних авторів. На їх основі учні мають можливість вивчати особливості власних назв у лінгвістичному й літературознавчому аспектах.